



naše planine

3-4

1981

Velebitske vode i vodice

ANTE RUKAVINA

GOSPIĆ

U razdobljima kad su lički predjeli, a time i velebitski, bili gusto naseljeni, izvori su voda uopće, svaka kap, igrali odlučnu ulogu u životu ovih stanovnika. I njih su pratile sve one karakteristike našeg krša, pa su se i na Velebitu izmjenjivala duža razdoblja s više oborina, koje su često nanosile neobuzdane štete ljudima i njihovoj zemlji, s dužim i češćim razdobljima u sušnim godinama. Kroz stoljeća o tome svjedoče brojni zapisi, priče i legende, pa se i na ovaj način može donekle pratiti povijest ličkog krša, povijest Velebita.

Područje krša geološki je dosta debeo sloj vapnenca, koji voda razara, prodire u njegovu dubinu sve do dolomitskog sloja, i na toj granici s dolomitskim slojem izbija opet na površinu, većinom u tankim mlazovima, stvarajući izvore ili cijedeći se kap po kap kao voda cijednica. Rijetka su, vrlo rijetka mjesta, gdje se ta voda pojavljuje u obliku većih izvora tvoreći rijeke u planinskim poljima. A te su rijeke ionako od male pomoći gorštacima, jer oni su navikli na svoje planinske pašnjake, pa kakvi god bili. Zato su se stanovnici velebitskog krša oduvijek borili za vodu, oko nje su gradili svoja ognjišta, jer bez vode nije bilo opstanka.

Velebit je poznat po velikoj količini oborina. Tako ih u južnom Velebitu padne i do 4000 mm godišnje što je posljedica miješanja toplijih zračnih masa s hladnijim zračnim strujama iz unutrašnjosti. Padaju većinom u jesen i prvoj polovici proljeća, iz čega rezul-

tira obilje snijega i prosječnih 187 dana s malom godišnje. Cesti su ljetni prolomi oblaka koji zagorčavaju život za ljetnih poljoprivrednih poslova, jer se koji put naglo napadane vode sporo povlače s ličkih polja. Zato je više predjela koji se nazivaju od starine Jezerine, a između zavižanskih brda i Senjskog bila valovito visinsko polje zove se Jezera. Ona su tu nekad i postojala, jer se u ponikvama dugo zadržavala voda.

A kada ni golema pleća planine, ni svi njezini obronci ne mogu progutati ni zaustaviti vodu dugotrajnih kiša, ona se slijevala starim putevima u obliku pomahnitalih bujica i svojom silinom razapinjala korita podvelebitskih potoka i rijeka. Često put su ta korita bila preuska, a njihove kamenite obale pretijesne da omoguće protok sve te vode. Zato se ona razlijevala po poljima stvarajući od njih jezera, koja su se negdje znala zadržati po nekoliko godina. Onda, kad bi voda odsegla, odnosila je dio ionako tankog sloja humusa i time siromašno tlo napravila još neplodnijim.

Po velikim poplavama poznato je mjesto Kosinj, inače čuveno po prvoj hrvatskoj tiskari iz godine 1483. Na mapi iz godine 1500, koja se čuva u zagrebačkom državnom arhivu, označeni su čuveni ponori rijeke Like u Kosinju.

Po dolasku Turaka u 16. stoljeću, prema narodnom pripovijedanju, neki se beg htio naseliti u Kosinju. Kako su se Turci najčešće naseljavali u blizini žive vode, obiđe beg či-



Izvor Pećica na
V. Libinjama

Foto: Dr. R. Simonović

tavo Ličko polje duž rijeke Like i odabra pitomo Lipovo polje u blizini ponora rijeke Like. To je u proljetnim danima divan kraj za koji se, kad zazeleni i razlista, može reći, da je zemaljski raj. Tu je i danas ponajbolja zemlja za obradu, a nekad je bila i bolja, jer je cijela okolica bila obrasla golemim hrastovim i bukovim šumama. Tražeći mjesto na kojem bi sagradio kuću, opazi beg u granama visoka drvetva nešto nalik na gnijezdo pa pošalje sina da vidi od kakve je ptice. Sin se vrati i reče da ono nije gnijezdo, nego gomila mulja zaostala od poplave. Zabezegnuti beg i njegova pratnja pobjegoše dalje u šumu i beg se nastani u predjelu koji se i danas zove Begovača.

U ljetopisu župe u Gornjem Kosinju zapisao je, na poplave ogorčeni župnik, ovu bilješku: »Na 25. aprila 1748. preminu od ovoga svita žena Mate Fadljevića Dore, pokopana po meni Pavlu Draženoviću kapelanu od potribnoga Kosinja, budi mu rog od dvije kozе ki ga naseli prvi«.

Nakon izгона Turaka novo doseljeno stanovništvo podigne na lijevoj obali Like drvenu crkvu i stan za svećenika. Jedne noći naiđe velika voda i odnese crkvu i svećenika u stanu 700 metara nizvodno. Na tom je mjestu onda podignuta crkva sv. Nikole. Mjesto stare crkve i danas se zove Crikvište.

Kao i Gacka, i rijeka Lika tekla je nekoliko puta obratno od svoga pravog toka. Priliv velike količine vode ponori ne bi mogli progutati ili bi se začepili, pa bi se onda voda vraćala. Orkansko nevrijeme nad Pazarištem godine 1810. izlilo je na sliv rijeke Otešice goleme količine oborina koje su se u visokom valu tako ustremile prema rijeci Lici, u koju inače Otešica utječe, da su joj okrenule tok naopako. Vodeni val odnio je Lemaića mlin od Žitnika do Budačkog mosta na cesti Zagreb—Gospić, gdje se i zaustavio.

Između poplava, kad se narod smirio, susjedi su Kosinjanima pjevali:

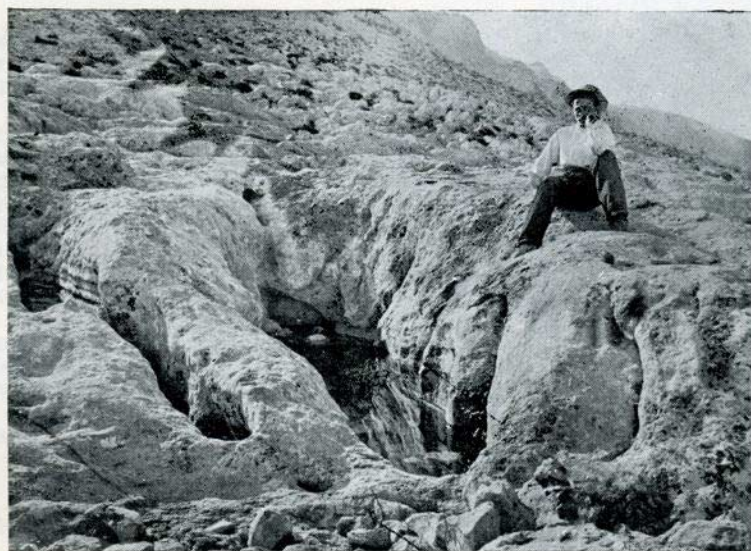
Kosinjani, blago li se vama
Kad vam voda tjera miše s poda.

To govori da je voda često dosizala do tavana kuća (pod = tavan, to jest ispod krova).

Slično se događalo i u Gackoj dolini. Na mapi iz godine 1765. prikazan je Otočac opkoljen vodom i nazvan Otočac, jer u takvim okolnostima uistinu slični otoku, čime se može opravdati i naziv ovoga mjesta. Uostalom, u povijesti je Otočca zapisano da je nekoliko puta izbjegnuta turska opasnost zahvaljujući položaju mjesta između nabujalih krakova rijeke Gacke.

Najveća poplava u Gackoj dolini, godine 1802. preokrenula je tok rijeke Gacke, jer se silna količina vode vraćala od začepljenih ponora. U ono doba to se smatralo kao prst božji, znak brzog rata, kuge ili sličnih pojava. Ta pojava zabilježena je na nedvosmislen način u samom mjestu događanja. Naime, na kući trgovca Dragičevića u selu Švic: kod Otočca uz kameni most postavljena je kamena ploča. Na ploči je uklesan slijedeći tekst: »Na 1802. na 11-og Jennera stupi do ovoga znamenja voda Gazka stasse do 19 istoga miseza. Isti dan kako je u livelu gradom Ottozsem biasse powrati se tekući u Ottochaz koie daklen doiduchiemu narodu za znamenie more«. Pokraj ovog teksta uklesan je i reljef koji prikazuje to stanje, a sam događaj dao je povoda da se raspredu različite priče, pa među njima i ova.

U to vrijeme osudiše u Otočcu nevina čovjeka. Kleo se osuđeni svim i svačim da nije kriv, ali mu ništa ne pomože. Za utjehu suci mu rekoše: Kada Gacka bude tekla obratno nego što teče, to jest iz Švice u Otočac, onda



Kamenica na Velebitu

Foto: Dr. R. Simonović